

Історичний досвід взаємин українців та євреїв у час національно-визвольних змагань 1917–1921 років і становлення української держави є показовим і повчальним щодо усвідомлення потреби формування атмосфери політичної, духовної і релігійної толерантності, яка була необхідна для кожної людини, незалежно від її національності, мови, конфесійної приналежності. Саме толерантність породжувала і буде породжувати такий своєрідний феномен, як «привабливість» життя в Україні. Найбільш оптимальною формою соціального життя мусить бути співробітництво і діалог, а не конфронтація і нетерпимість. Мирне полагодження конфліктів і непорозуміння, толерантне ставлення до іншого – це норма цивілізованого розвитку українського соціуму.

Українська спільнота мусить не лише усвідомлювати, а й реагувати на всі непрості виклики, які стоять перед нею. Надзвичайної ваги для неї є висновок про те, що становлення національної ідентичності, яке органічним чином пов'язане з розвитком української державності, має супроводжуватися усвідомленням значущості цінності єднання українства.

Національна і культурна єдність – це сила, що здатна об'єднати всіх представників української спільноти у єдине ціле, мотивувати їх на досягнення соціально значимих цілей, сприяти культурному, інтелектуальному й економічному розквітові нації. Важливою передумовою досягнення українським суспільством національної єдності у різні періоди історичного розвитку було також утвердження духовної спільності народу. Формування її завжди було потужним засобом консолідації, утвердження історично перспективних форм людського життя та громадянської солідарності.

Відомо, що однією з головних причин поразки української держави у 1917–1921 роках стали відсутність єдності всередині українських політичних сил, суперечності і непорозуміння між ними навіть перед загрозою втрати національної незалежності, різного роду ідеологічні розбіжності, особистісні конфлікти. В цілому все це привело до дезорганізації влади, хаосу і нестабільності в державному управлінні, до поразок перед сильними зовнішніми ворогами.

Не підлягає сумніву те, що нові можливості розвитку українства можливі лише в тому разі, якщо українське суспільство вибудує справді нову систему національних координат.

Сьогодні в Україні йде важкий і досить суперечливий процес перетворення населення колишньої радянської республіки у самоврядну українську націю. В ході цього перетворення точаться запеклі дискусії про культурні, ідейні, психологічні домінанти, які визначатимуть обличчя цієї нової нації. Водночас визначаються і її справжні лідери, і панівні норми людського та національного співжиття. Від того, наскільки згуртованими, динамічними й цілеспрямованими будуть ті суспільні сили, які відстоюють модель «української України», залежить успіх або остаточне фіаско української справи. Уроки української історії 1917–1921 років, досвід боротьби за українську незалежність і українську державу таких людей, як С. Петлюра, є досить показовими як для вибору Україною своєї історичної перспективи, та і засобів її реалізації.

Варто наголосити на тому, що брак об'єднаності й координації зусиль – це одна з найбільш очевидних проблем і перешкод у розвитку української нації, української держави протягом багатьох століть.

Сучасне життя вимагає великої концентрації зусиль і сил для подальшої ефективної діяльності в напрямку здійснення своєї національної справи.

Список використаних джерел

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Габермас Ю.; пер. з нім. А. Онишка. – Львів: Літопис, 2000. – 318 с.
2. Український соціум / [За ред. В. С. Крисаченка]. – К.: Знання України, 2005. – 792 с.
3. Гунчак Т. Симон Петлюра та євреї / Гунчак Т. – К.: Либідь, 1993. – 48 с.
4. Попович М. Червоне століття / Попович М. – К.: АртЕк, 2007. – 888 с.

References

1. Habermas Yu. Strukturni peretvorennia u sferi vidkrytosti: doslidzhennia katehorii hromadianske suspilstvo / Habermas Yu.; per. z nim. A. Onyshka. – Lviv: Litopys, 2000. – 318 s.
2. Ukrainskiy sotsium / [Za red. V. S. Krysachenka]. – K.: Znannia Ukrainy, 2005. – 792 s.
3. Hunchak T. Symon Petliura ta yevrei / Hunchak T. – K.: Lybid, 1993. – 48 s.
4. Popovych M. Chervone stolittia / Popovych M. – K.: ArtEk, 2007. – 888 s.

Gotsuliak V. M., Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor, Department of Philosophy and Political Science, Khmelnytsky National University (Ukraine, Khmelnytsky), gotsylak@ukr.net

The ideas of S. Petliura in the processes the formation of Ukrainian statehood

In conditions of political, military confrontation, general instability and disorganization of society, it is extremely important to establish general conditions of understanding between people, justification of rational norms of human behavior. Peaceful coexistence of people of different nationalities within a single state – Ukraine – is one of the main humanistic and moral imperatives of the present.

Due to efforts of such people, as S. Petlyura, Ukraine took a place as the state, as independent political organism with all of attributes of the state system. Exactly the strong, dynamic Ukrainian state which has authority in the world protects the interests, cares of the citizens – is the main condition of subsequent development of the Ukrainian association. Question about the role of the state, about attitude of personality toward political power which operates in Ukraine, to its separate representatives, extraordinarily sharply stands today.

Keywords: anti-semitism, Jewish pogroms, Ukrainian nation, Ukrainian state system, Ukrainian social life, national and cultural unity.

* * *

УДК 94(477)«1990»

Дем'ячук В. А., кандидат історичних наук, здобувач, Центр дослідження українсько-польських відносин Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Україна, Львів), inukr@inst-ukr.lviv.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІ ІВАНА ГЕЛЯ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР ТА МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ (1990 Р.)

Проаналізовано особливості виборчої кампанії відомого українського громадсько-політичного діяча, дисидента, політв'язня, публіциста Івана Геля до Верховної Ради УРСР та Львівської обласної ради першого демократичного скликання у 1990 р. Охарактеризовано участь І. Геля у передвиборчих мітингах, реакцію спецслужб УРСР на критику дисидентом політичного устрою СРСР, репресій над відомими опозиційними до влади громадсько-політичними діячами, переслідуванням духовенства та віруючих. Доведено, що передвиборча програма І. Геля передбачала створення умов для формування багатопартійної системи в УРСР, легалізації діяльності всіх громадських організацій і самодіяльних т.зв.

«неформальних» об'єднань, відновлення національної системи освіти, науки і культури, виходу з підпілля Української греко-католицької церкви, що в кінцевій меті мало сприяти формуванню громадянського суспільства і, зрештою, відновлення суверенітету Українського державою.

Ключові слова: І. Гель, вибори, УРСР, репресії, Львівська обласна рада, Верховна Рада УРСР, Народний Рух України.

Іван Гель – відомий український дисидент, громадсько-політичний діяч, публіцист. На період горбачовської перебудови припадає пік його громадсько-політичної активності. У цей період він – редактор «Українського вісника», член Української гельсінської групи (УГГ), згодом – Української гельсінської спілки (УГС), Української ініціативної групи за звільнення в'язнів сумління, «Меморіалу», співзасновник Народного Руху України за перебудову (НРУ). Після виборів 1990 р. до Верховної Ради УРСР та місцевих органів влади розпочинається новий етап в його біографії, пов'язаний із державотворчою працею у Львівській обласній раді першого демократичного скликання.

Громадсько-політична діяльність І. Геля у період перебудови, його участь у виборчій кампанії 1990 р. до Верховної Ради УРСР та місцевих органів влади – одна із маловідомих сторінок української історіографії. Незважаючи на появу низки узагальнюючих праць в останні роки з досліджуваної проблеми, його політична біографія, на жаль, ще невідома широкому загалу, що актуалізує окреслену розвідку. Її основну становлять архівні документи Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), Державного архіву Львівської області (ДАЛО), спогади та інтерв'ю І. Геля, а також матеріали тогочасної преси.

Мета статті – охарактеризувати особливості виборчої кампанії 1990 р. до Верховної Ради УРСР та місцевих органів влади крізь призму постаті І. Геля.

Із серпня 1989 р. І. Гель долучився до у виборчої кампанії до Верховної ради УРСР та місцевих органів влади. Такі думки виникають після ознайомлення з таємним документом УКДБ у Львівській області «Про плани і задуми лідерів УГС» від 1 вересня 1989 р. «Вибравши тактику захоплення влади мирним шляхом через демократичні вибори, – читаємо у документі, адресованому львівському обкому КПУ, – УГС мають намір висунути своїми кандидатами у депутати у Львівському виборчому окрузі відомих націоналістів Хмару С., братів Горинів, Калинець Ір., Геля І., а також активістів союзу Деркача І., Вітовича О., Кардаша А., Яворського В. та ін.» [3, с. 531].

УКДБ у Львівській області переконував місцевий Обком КПУ у необхідності:

- розгорнути контрпропагандистську кампанію через партійні комітети;
- активізувати процес висунення можливих кандидатів у посадах міста й області;
- вести роз'яснювальну роботу через партійні, комсомольські комітети, спрямовану на зрив спроб УГС балотувати кандидатів через трудові колективи [3, с. 531].

5–6 серпня 1989 р. офіційні ЗМІ анонсували законопроекти, які підготувала Президія Верховної Ради УРСР («Про вибори народних депутатів Української РСР» [9, с. 2], «Про вибори народних депутатів місцевих Рад народних депутатів Української РСР» [9, с. 2], «Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР» [10, с. 1]). Їх поява, зважаючи

на антидемократичні норми, викликала шквал критики у представників опозиції. Як результат – 1 вересня 1989 р. народні депутати СРСР оприлюднили відмінний від провладного проект Закону Української РСР «Про вибори органів народовладдя в Українській РСР».

Новий провладний виборчий закон активно обговорювався на мітингах у Львові та області. Незмінним учасником санкціонованих та несанкціонованих владою заходів був І. Гель. Восени передвиборчу кампанію започаткував мітинг 2 вересня 1989 р. у Львові, який зібрав, за даними УКДБ у Львівській області, бл. 6 тис. осіб. «Виступи відомих лідерів УГС, УКЦ, «Союзу незалежної української молоді» відзначалися екстремізмом», – із обуренням доповідали комітетники [3, с. 535]. Зазначено, що І. Гель оголосив про заплановані на 3 і 4 вересня панahiди, а на 17 вересня – 100-тисячну маніфестацію до Собору Святого Юра. Промовець «вимагав «ліквідації партійних органів; заявив, що КПРС, якщо захоче, повинна існувати як неформальна організація», – резюмували працівники спецслужб [3, с. 535]. Учасники мітингу у резолюції пропонували:

- схвалити публікацію і всенародне обговорення альтернативних законів про вибори;
- вимагати прямих виборів керівних органів;
- ліквідувати висунення кандидатів від громадських організацій;
- відстоювати національну символіку; забезпечити пряму трансляцію сесій Верховної Ради УРСР [3, с. 531].

Після проведення маніфестації 17 вересня 1989 р. у Львові І. Гель, як уже зазначалося, зосередився на релігійних акціях, ненадовго відійшовши від передвиборчого протистояння з ЦК КПУ. Як виняток – події 1 жовтня у столиці Галичини, під час яких влада невинувато застосувала «демократизатори» щодо мирних мітингувальників. Тоді ж організаційно оформлюється Демократичний блок – основний суперник КПУ на Виборах до Верховної Ради УРСР. Опозиція вимагала: 1) подолання диктатури державного апарату; 2) усунення державного терору та репресій; 3) боротьби з економічним, духовним і моральним занепадом; 4) забезпечення реального політичного й економічного суверенітету України; 5) формування багатопартійної системи; 6) реформування економіки країни на засадах різноманітності форм власності; 7) створення належних умов для національного відродження українського народу та національних меншин, які проживали на території УРСР; 8) Легалізації УГКЦ і УАПЦ та ін. [11, арк. 1–12].

Політичні сили хотіли використати авторитет І. Геля для піднесення власних рейтингів. Тому перед ним постало декілька складних запитань:

- 1) Чи йти на вибори?
- 2) Якщо йти, то з якою політичною силою – Рух чи УГС;
- 3) Якщо не йти, то як далі впливати на перебіг демократичних процесів у регіоні?

Ситуація ускладнювалася тим, що «ззовні» програми опозиційних до КПУ політичних сил практично не відрізнялися. Для прикладу, Львівська крайова організація НРУ за перебудову пропагувала гасла «Утвердження республіканського суверенітету» (національна символіка, інститут громадянства, власна грошова

одиниця, республіканські військові формування та ін.), а УГС розпочала виборчу кампанію з гаслом «Ради – без партапарату». У такій ситуації все вирішували міжособистісні контакти. Відомий дисидент віддав перевагу Руху [12, с. 176].

Львівська обласна організація НРУ за перебудову йшла на вибори із гаслом: «Реальний суверенітет України; гарантовані права людини; радикальне оновлення суспільства». У разі обрання до Верховної Ради Української РСР депутати від Руху мали домагатися виконання таких завдань: ухвалити Закон про суверенітет України як втілення природного права народу на самовизначення; винести на всенародне обговорення нову Конституцію України як суверенної держави; разом з іншими суверенними державами СРСР розробити новий Союзний договір, який повинен відповідати новій Конституції України; перетворити Збройні Сили СРСР, прикордонні, внутрішні та залізничні війська у військові формування суверенних держав СРСР згідно з новим Союзним договором; ухвалити Закон про національну символіку українського народу і порядок використання національної символіки інших народів, які проживають на території України; гарантувати Україні як суверенній державі право встановлювати безпосередні дипломатичні стосунки з іншими державами; привести Конституцію Української РСР і чинне законодавство у відповідність з міжнародно-правовими нормами і скасувати всі підзаконні акти, що обмежують конституційні права і свободи громадян; ухвалити Закон про реабілітацію всіх громадян, які потерпіли за свої переконання у період брєжнєвсько-сусловської сваволі, і Закон про реабілітацію всіх репресованих жителів західних областей України, починаючи з 1939 року, і про пенсійне забезпечення їх та їхніх родичів; створити умови для легальної діяльності всіх громадських організацій і самодіяльних об'єднань згідно з міжнародно-правовими нормами; створити національну систему освіти, науки і культури, визнати несумісними з державними інтересами України загальносоюзні відомства в цих галузях, існування АН СРСР і Вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР тощо [12, с. 178].

У грудні 1989 р. – січні 1990 р. виборча кампанія набирала обертів. На черговому несанкціонованому владою мітингу 2 грудня 1989 р. біля пам'ятника І. Франкові у Львові, І. Гель розкритикував позицію влади під час розслідування подій 1 жовтня, наголосив на важливості виборів до Верховної Ради УРСР та місцевих органів влади. У підсумкових резолюціях поставлено такі вимоги: усунення з Конституції пункту про керівну роль партії; перегляду закону про мітинги і демонстрації; реабілітацію і повне поновлення в правах Греко-католицької церкви, а також звільнення всіх політ'язнів [5, с. 1].

І. Гель отримав значну підтримку виборців свого округу. Зокрема у доповідній записці УКДБ у Львівській області «Інформація про деякі події, що відбулися в Львівській області 16, 17 грудня 1989 р.» повідомлено, що ініціативна група Народного Руху України за перебудову у с. Ямпіль Пустомитівського району висунула кандидатом у народні депутати України І. Геля. Наголошено, що православний священник відмовився від цього приходу та «подав у відставку» [4, арк. 103].

17 грудня 1989 р. у с. Раденичі Мостиського району також відбулися збори жителів села, ініційовані НРУ (80 осіб). Було обговорено програму Демократичного блоку. Промовці критикували 6 статтю конституції СРСР. І. Сеник зачитав біографію І. Геля. Компартиїні аналітики зауважили, що місцевий осередок Народного Руху «готується висунути його кандидатом в народні депутати УРСР» [4, арк. 104].

Проте, поряд із підтримкою виборців, непоодинокими були випадки цілковитого його несприйняття, як громадсько-політичного діяча. Зокрема, після передвиборчої наради Блоку демократичних організацій, яка відбулася 30 січня 1990 р. в приміщенні Львівської організації спілки письменників України (розгорнулася дискусія щодо рішення Крайової ради Руху висувати по одному кандидатуві у виборчих округах), наступного дня у рамках «передвиборчої кампанії», І. Гель та о. М. Зеленох прибули до с. Старав'я Мостиського району Львівської області [6, с. 55].

Розділене за релігійною ознакою населення села непривітно зустріло кандидата в народні депутати – місцевий православний священник із групою «фанатиків-православних» зупинили автомобіль І. Геля та завдали численних тілесних ушкоджень його пасажирам, яких «із синцями та в болоті підбрала попутна машина і довезла до Мостиськ» – згадував згодом В. Іськів [6, с. 55]. Мотиви дій православного священника пояснити доволі легко – він побоювався, що І. Гель тиснутиме на мешканців села і спробує ліквідувати місцеву православну парафію.

Зрештою, релігійний фактор зіграв «злий жарт» із І. Гелем – він не зумів перемогти у передвиборчій боротьбі до Верховної Ради УРСР представника демократичних сил – Т. Стецьківа. Припускаємо, що виборців відштовхнула також надмірна радикальність дисидента, а конфлікт із молодшим поколінням остаточно «розставив усі крапки над «і». Натомість беззаперечно перевагу український православник отримує на виборах до Львівської обласної ради.

У першому турі виборів до Львівської обласної ради народних депутатів у Залізничному виборчому окрузі №27 за І. Геля було подано 2168 голоси «за» та 2790 голосів «проти» [7, с. 3]. У другому турі виборів до списку виборців було внесено 8033 особи. У голосуванні взяли участь 4478 громадян із правом голосу. «За» І. Геля проголосувало 2330 виборців («проти» – 1889), за його конкурента Т. Стецьківа – 1485 голосів «за» та 2734 – «проти». Отже, депутатом Львівської обласної ради було обрано безпартійного І. Геля [7, с. 3].

Вибори 4 та 18 березня 1990 року, як зазначав І. Мельник, засвідчили волю населення всієї Галичини та частини людності інших регіонів України до зміни панівного ладу. «Під прапорами НРУ, ТУМу й інших національних організацій до представницьких органів усіх рівнів зайшли тисячі депутатів, які не бажали залишатись «машиною для голосування» рішень компартійного апарату. Незалежні від КПРС депутати у Верховній Раді мали не більше третини всіх мандатів, тому могли грати роль чисельної, але все ще не визначальної опозиційної сили, зате у багатьох містах і селах, а також у галицьких областях з'явилась реальна можливість перейняти владу» [8].

Напередодні перемоги національно-демократичних сил на виборах у Львівській області одне з питань, яке постало ще до оголошення результатів голосування: «Хто очолить Львівську обласну раду?». Реальних кандидатів було двоє: В. Чорновіл та І. Гель. Останній у цей період входив до складу організаційного Комітету з підготовки першої сесії Львівської обласної ради, члени якого збиралися у приміщенні Товариства української мови ім. Тараса Шевченка (м. Львів, вул. Друкарська, 6). До нього також увійшли В. Іськів, Д.-Л. Футорський, В. Чорновіл, Т. Пахолок, І. Мельник, В. Парубій, Б. Андрусів, М. Бойчишин, С. Вовканич, Т. Кліш, Й. Лось, Н. Гнатів, Р. Лопушанський, С. Давимука та ін. [8].

Оргкомітет висунув кандидатом на посаду голови Львівської обласної ради В. Чорновола [6, с. 55]. «Не відразу дійшли до згоди зі самим претендентом, бо В. Чорновіл спершу мав намір повністю присвятити себе роботі у Верховній Раді, – згадували згодом учасники оргкомітету. – Лише за кілька днів ми отримали від экс-дисидента остаточну згоду очолити обласну раду» [8]. Рішення В. Чорновола посягло розбрат у середовищі націонал-демократів.

І. Гель мав усі шанси обійняти цю посаду. Рейтингове опитування депутатів («Кого вони хотіли би бачити головою обласної ради?») показувало, що В. Чорновіл набрав 86 голосів, натомість І. Гель – 82. Значно поступалися їм Є. Гринів (53 голоси), В. Іськів (51), М. Швайка (42), Д. Футорський (41), С. Давимука (39), С. Хмара (37), Т. Пахолок (35) [8]. Ситуація навколо обрання голови Львівської обласної ради ставала непередбачуваною.

Однак І. Гель прийняв «соломонове рішення» – він не пішов на вибори голови Львівської обласної ради. Дисидент згодом зазначав, що зняв свою кандидатуру для того, щоби «не допустити взаємопоборювання і не дати підстав комуністам шельмувати національно-демократичні сили» [2, с. 10]. «Це був важливий урок політичної етики як комуністам, так і теперішнім депутатам-перевертням та політичним повіям, які за посадове місце готові продати і власну душу, і рідну матір», – справедливо зауважив дисидент [2, с. 10].

Таким чином, як і переважна більшість членів «неформальних» структур УРСР антикомуністичного спрямування, І. Гель взяв участь у виборах до Верховної Ради УРСР та місцевих органів влади у 1990 р. Дискусійним видається твердження Т. Батенка про те, що до Львівської обласної ради І. Гель «увійшов з мусу». Вважаємо, що дисидент не тільки прагнув стати народним депутатом УРСР, але й робив активні спроби очолити Львівську обласну раду. Заварило планам українського правозахисника тільки рішення В. Чорновола очолити радянський орган влади. Об'єктивно кажучи, він мав вищий рейтинг у населення Львівської області, користувався підтримкою більшості національно-демократичних сил.

І. Гель у цей період переживав скрутні часи, адже він «не асоціювався цілком з командою В. Чорновола і не міг ефективно висловлювати претензій на особисте лідерство» [1, с. 160–165]. Однак у Львівській обласній раді дисидент мав беззаперечний авторитет. Невміння «гнути» перед посадами, жорсткий, безкомпромісний

підхід щодо членів КПРС, загострене почуття справедливості [1, с. 160] вирізняли його серед інших членів депутатського корпусу.

Список використаних джерел

1. Батенко Т. «Я повстаю, отже я існую». Політичний портрет Івана Геля Т. Батенко. – Львів, 1999. – 222 с.
2. Гель І. Які підсумки можемо підвести через 20 років? / І. Гель // Перша Львівська демократична. 1990–1994. – Львів: Сполум, 2012. – С.9–11.
3. Горинь Б. Не тільки про себе / Б. Горинь. – Київ: Пульсари, 2010. – Т.3.
4. Державний архів Львівської області. – Ф.П-3. – Оп.62. – Спр.525.
5. Інформатор-53. – 1989. – 6 грудня. – С.1.
6. Іськів В. Виборча боротьба 1989–1990 років / В. Іськів // Перша Львівська демократична. 1990–1994. – Львів: Сполум, 2012. – С.52–57.
7. Львовская Правда. – 1990. – 13 марта. – С.3.
8. Мельник І. Львівський парламент першого скликання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/34801>
9. Про вибори народних депутатів Української РСР (Проект): Закон Української РСР // Радянська Україна. – 1989. – 6 серпня. – С.2.
10. Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР (Проект): Закон Української РСР // Радянська Україна. – 1989. – 5 серпня. – С.1.
11. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.270. – Оп.1. – Спр.3.
12. Шпіцер В. Рікою пам'яті / В. Шпіцер. – Львів: Тиса, 2014. – 380 с.

References

1. Batenko T. «Ya povstayu, otzhe ya isnyuy». Politychnyy portret Ivana Helya T. Batenko. – L'viv, 1999. – 222 s.
2. Hel' I. Yaki pidsumky mozheмо pidvesty cherez 20 rokiv? / I. Hel' // Persha L'viv's'ka demokratychna. 1990–1994. – L'viv: Spolom, 2012. – S.9–11.
3. Horyn' B. Ne til'ky pro sebe / B. Horyn'. – Kyiv: Pul'sary, 2010. – T.3.
4. Derzhavnyy arkhiv L'viv's'koyi oblasti. – F.P-3. – Op.62. – Spr.525.
5. Informator-53. – 1989. – 6 hrudnya. – S.1.
6. Is'kiv V. Vyborcha borot'ba 1989–1990 rokiv / V. Is'kiv // Persha L'viv's'ka demokratychna. 1990–1994. – L'viv: Spolom, 2012. – S.52–57.
7. L'vovskaya Pravda. – 1990. – 13 marta. – S.3.
8. Mel'nyk I. L'viv's'kyu parlament pershoho sklykannya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zbruc.eu/node/34801>
9. Pro vybory narodnykh deputativ Ukrayins'koyi RSR (Proekt): Zakon Ukrayins'koyi RSR // Radyans'ka Ukrayina. – 1989. – 6 serpnnya. – S.2.
10. Pro zminy i dopovnennya Konstytutsiyi (Osnovnoho Zakonu) Ukrayins'koyi RSR (Proekt): Zakon Ukrayins'koyi RSR // Radyans'ka Ukrayina. – 1989. – 5 serpnnya. – S.1.
11. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob'yednan' Ukrayiny. – F.270. – Op.1. – Spr.3.
12. Shpits'er V. Rikoyu pam'yati / V. Shpits'er. – L'viv: Tysa, 2014. – 380 s.

Demyanchuk V. A., candidate of historical sciences, applicant of the Center for Research Ukrainian-Polish relations Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Lviv), inukr@inst-ukr.lviv.ua

Features of the electoral campaign Ivan Gel to the supreme council of Ukraine and the local authorities of the government (1990)

The peculiarities of the election campaign of the well-known Ukrainian public-political activist, dissident, political prisoner, public figure Ivan Gele to the Verkhovna Rada of the Ukrainian Soviet Socialist Republic and the Lviv Regional Council of the First Democratic Convocation in 1990 the analyzed. Participation of I. Gel in the election rallies, reaction of the secret services of the USSR to dissident criticism was characterized political system of the USSR, repressions of known opposition-to-power public-political figures, persecution of clergy and believers. It was proved that

the election program of I. Gel provided for the creation of conditions for the formation of a multi-party system in the Ukrainian SSR, the legalization of the activities of all civic organizations and amateur ones. The «informal» unions, the restoration of the national system of education, science and culture, and the withdrawal from the underground of the Ukrainian Greek Catholic Church, which ultimately had to contribute to the formation of civil society and, ultimately, the restoration of sovereignty by the Ukrainian state.

Keywords: I. Gel, elections, Ukrainian SSR, repressions, Lviv regional council, Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR, People's Movement of Ukraine.

* * *

УДК 327

Зименкова В. В.,
аспірантка кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), v.zymenkova@gmail.com

Афганська спадщина БАРАКА ОБАМИ

Коли Барак Обама обійняв посаду президента, він надав війні в Афганістані найвищий пріоритет у своїй зовнішньополітичній стратегії після восьми років нехтування Афганістаном адміністрацією Буша, що була більш заклопотана війною в Іраку. У цій статті проаналізовано та надано оцінку ключовим елементам стратегії Барака Обами щодо Афганістану, визначені стратегічні помилки.

Ключові слова: Афганістан, США, «Талібан», «Аль-Каїда», Барак Обама, зовнішня політика США.

Наприкінці 2008 р. стало очевидно, що США зазнають невдачі в Афганістані. Пізніше колишній президент Джордж Буш писав у своїх мемуарах, що Афганістан став його «незавершеною справою», а забезпечення стабільності та демократії «виявилось більш складним завданням», ніж він очікував. Наприкінці свого терміну перебування при владі, Буш збільшив допомогу афганській армії та поліції та подвоїв кількість американських військовослужбовців в Афганістані з приблизно 20 тис. чол., що перебували там наприкінці 2006 р., до майже 40 тис. чол. У заключні місяці адміністрації заступник радника з питань національної безпеки Даг Лут провів огляд стратегії в Афганістані [1], інші звіти були також підготовлені Міністерством оборони, НАТО та Державним департаментом. Ці звіти стали перехідними документами для Обами та його команди.

У 2007 р. Обама писав у «Foreign Affairs», що США повинні переорієнтувати зусилля на Афганістан і Пакистан – «центральний фронт у війні проти Аль-Каїди» [2]. У липні 2008 р. у своїй передвиборчій промові він справедливо зазначив, що ситуація в Афганістані «погіршується» та є «непринятною». Він пообіцяв: «На посаді президента я зроблю головним пріоритетом боротьбу проти «Аль-Каїди» і «Талібанау», як це і повинно бути. Це війна, в якій ми зобов'язані перемогти» [3].

Коли Обама обійняв посаду, він ініціював ще один огляд стратегії для визначення шляхів подальшого розвитку. Міжвідомчий огляд тривав 60 днів та був очолений експертом з Південної Азії Брюсом Ріделем, спецпредставником США в Афганістані і Пакистані Річардом Холбруком та заступником міністра оборони з політичних питань Мішель Флурной.

Президент Обама оголосив свою стратегію 27 березня 2009 р., чітко визначивши цілі: «підірвати, обезголовити і розгромити» (to disrupt, dismantle and

defeat) Аль-Каїду «та її безпечні притулки в Пакистані та запобігти їхньому поверненню до Пакистану чи Афганістану» [4]. Згідно новому курсу, Пакистан більше не розглядався як друг, а як одна з причин афганської нестабільності. Таким чином, адміністрацією Обами був введений термін «Аф-Пак» щодо Афганістану і Пакистану, з метою позначення єдиної політичної і військової ситуації в регіоні. Нова концепція стверджувала, що поліпшення ситуації в Афганістані повністю залежить від поліпшення обстановки в Пакистані, а особливо у Федерально керованих племінних територіях.

Обама оголосив відправку додаткових 21 тис. військових, 4 тис. з яких займатимуться тренуванням сил безпеки Афганістану. Також Обама збільшив обсяг гуманітарної допомоги на 2 млрд. дол. [4].

Барак Обама слідував своїм передвиборчим обіцянкам щодо перемикання уваги Сполучених Штатів на Афганістан у боротьбі з міжнародним тероризмом. Проте, посилення військової присутності США в Афганістані не привело до рішучої зміни ситуації. Більш того, Талібан і польові командири продовжували наступати на підконтрольні офіційному уряду Х. Карзая території. Різко зріс рівень насильства: в червні тільки за один тиждень було зафіксовано 313 нападів: 172 перестрілки і зіткнення, 84 нападів за допомогою вибухових пристроїв, 53 ракетних і гранатометних обстріла, відбулись вибухи в штаб-квартирі НАТО в Кабулі в серпні, а у грудні – на базі ЦРУ в Хості [5]. У 2009 р. в Афганістані загинуло 317 солдатів США – удвічі більше, ніж у попередньому році [6]; також загинуло 2 412 афганських громадян, що на 14% більше, ніж у 2008 р. [7]. Американська громадськість ставала все більш песимістичною щодо того, як складаються справи для США в Афганістані. У липні 2009 р. 54% американців вважали, що все відбувається добре, у порівнянні з 43%, які думали, що справи йдуть погано. Через п'ять місяців опитування фіксували, що вже 32% думали, що все добре, а 66% – думали, що справи йдуть погано [8].

Двосторонні відносини з афганським урядом теж не викликали оптимізму. Обама та віце-президент Джо Байден не намагались приховати свою недовіру та неповагу до президента Афганістану Х. Карзая [9]. Всі останні роки Х. Карзай використовував зобов'язання США перед своєю країною у власних інтересах. Афганські президентські вибори, що пройшли в серпні, були затьмарені шахрайством і фальсифікацією. В листопаді посол США в Афганістані К. Ейкенбері писав, що Карзай був «неадекватним стратегічним партнером» для Сполучених Штатів [10].

Коли в травні 2009 р. стало ясно, що Сполучені Штати втрачають контроль над більшою частиною афганської території, Вашингтон закликав замінити тодішнього командувача МССБ в Афганістані генерала Девіда МакКірнана генералом Стенлі МакКрісталом. Найважливіший вплив на погляди нової адміністрації на війну надала оцінка ситуації в Афганістані наприкінці серпня 2009 р., підготовлена новим командувачем МССБ.

Генерал МакКрістал зазначав: «Багато показників свідчать про погіршення загальної ситуації. Ми стикаємось не тільки із стійким і зростаючим